

Петро Петрович Гулак-Артемівський Українські поезії

СПРАВЖНЯ ДОБРИСТЬ

(Писулька до Грицька Прокази) ¹

Хто Добрість, Грицьку, нам намалював
плаксиву,

Понуру, мов чернець турецький, і сопливу,
Той бісів син, коли не москаля підвіз,
Той Добрості не зна, не бачив і не чує.

Не пензлем той її, але квачем малює,
Той Добрість обікрав. Не любить Добрість
сліз,

Вона на всіх глядить так гарно й веселенько,
Як дівка, од свого ідучи панотця
До церкви — до вінця,
Глядить на парубка, мов ясочка, пильненько.

¹ — Це перший твір поета українською мовою. Послання адресоване письменникові Г. Ф. Квітці-Основ'яненку (1778–1843) як одному з керівників Харківського товариства благодіяння.

Не квасить Добрість губ, бо із її очей
Палає ласка до людей.
Вона регоче там, де і другі регочуть,
Сокаче без брехні, де і другі сокочуть,
І не цурається гульні і вечорниць,
Чорнявеньких дівчат і круглих молодиць.
Вона й до милого пригорнеться поволі,
Та ба! та не дає рукам, як кажуть, волі,
Вона й горілочки ряди-в-годи хлисне,
Та носом, мов свиня, по улиці не рие,
По-сороміцькому не кобенить, не виє,
Під лавкою в шинку, мов цуцик, не засне.
Вона, де треба, пожартує,
Та з глуздом жарти всі і з розумом міркує.
Вона не виверта спідлоба білків,
Мов цап, задушений в кошарі од вовків,
Не стогне, не сопе і нігтів не кусає,
То з тим, то з сим таки слів скільки погадає.
Як патока, так річ у неї на губах,
І сміх її цвіте, мов мак, що на грядках.
Для неї все одно, що в згоді, що в пригоді:
Бог лучче, каже, зна; він сам зна — поки годі.
Хоч кіл на голові, як кажуть, їй теши,
Хоч ти візьми її — печи або души,
Не зна вона, що то людські переполохи,
І не лякається ні од чого нітрохи.
Як паля в лотоках, простісінько стримить,
Хоч хвилі як в неї бушують і бурхають,

Хоч на неї шматки із криги напірають, —
І Добрість так в біді і в лісі так стоїть.
Нехай гострить свою, мов бритву, доля косу,
А Добрість вигляда, як камінь з-під покосу:
Наскочить на його коса, задзеленчить...
Хрусь надвоє!.. мов скло, а камінь все лежить!
Нехай, як хоче, море грає,
Нехай роз'юшений так, як бугай, Нептун ²
Тризубцем байдаки і човни вивертає, —
А човник Добрості, шамкенький, мов цвіркун,
Як селезень, на дно за качкою пірнає
Та вп'ять звідтіль наверх без шкоди
виринає —
До берега ставка ціленький допливає.
Не любить Добрість сліз. Буває черваку
Всього, як кажуть, на віку!
Бува, що і її зле панство зневажає,
Мов товарякою, так нею повертає, —
Чи вже ж і голосить? І, в лихоті своїй
Розприндившись, скакати у яму їй живій?
Здохне там нищечком під ніс собі до бога,
Із лиха заспіва, та й за своє, небога:
Бо серце їй, що тьох, знай, шепче, що той є,
Хто за терпіннячко спасіннячко дає.

² — Нептун — за давньоримською міфологією, бог морської стихії.

Зна Добрість, що який бог змочить її
свитинку,
Той висушить з неї останню капелинку,
Що бог не мачуха: хоч трошки й поскубе,
Та вп'ять пожалує, пригорне до себе.
Трапляється і те, що паплюга, брехня,
Із висолопленим жалом, неначе списом,
Як циндря гаспидська, до ворогів ганя.
Сектує на неї і позирає бісом;
Що задрість з жовтими очима, мов жовтки,
З кошачими, мов чорт, на пальцях пазурами,
Де ступить Добрість, скрізь копа під нею ями:
Пекельнії її губки, мов пауки,
Чи на василечки, чи на чебрець наскочуть, —
Замість щоб мед з їх брять, одну отруту
смокчуть.

А Добрість не вважа на злії язика,
Не пристають людські до неї побрехеньки,
І як в калюжах в дощ хлюпощуться гуски,
То, стрепенувшись, вп'ять виходять з їх
сухенькі, —
Так Добрість чепурна виходить із брехні,
У неї ворогам одкази все одні:
Хто часнику не їв, той і смердїть не буде,
А добрий ворогів завжди перебуде.
Псу вільно й на попа брехать, як кажуть, все
Собака гавкає, а вітер те несе.
Од злиднів не втечеш ні вдень, ні серед ночі:

У Заздрості, мовляв Пархім, попівські очі.
Бог з нею!.. їй — в завість,
А Добрості — в користь!
«Сіль в вічі, в зуби їй печина», — Добрість

каже

Та й хоч якій брехні сим словом рот замаже.
Як шкурка з бузівка у шевчика в руках
Або у лимаря в зубах,
Чого не витерпить, що їй не виробляють!
Смердячим дьогтем їй і жиром доїдають!
Крий боже! що їй мук, голубці, завдають!
І крутять, і вертять, і пруть, і мнуть, і труть,
І в дудку зцуплюють, і рвуть, і натягають,
І в сто погібелей муцують, і згинають...
Що збоку чоловік, зирнувши, задрижить!
Подума: тільки вже на світі їй і жить!
Аж ось! Глянь: лимар наш сю шкурку

підймає

І юхтою її або габельком величає,
І щоб за шкурку мав п'ять золотих узять,
То за габелька він не хоче й десять брать!
Так Добрість на світі чим більш в нудзї

помнеться,

Чим більш, мов реп'яхів, лихоти набереться,
Чим сала більшенько за шкуру їй заллють, —
Тим більше за неї, де повернись, дають.
Адже ж за битого, наші батьки мовляли,
Небитих двох колись не раз притьмом давали,

Та ба! та й чотирьох не квапились, не брали!
Нехай в олійниці олійник тараном
Макухам завдає якмога гіршу муку, —
Так не завгорить їм, а здавить в каменяку,
Що потім чорта й сам вдовбе їх долотом.
Нехай вовтузають і Добрість кулаками,
Мов воскобійними нехай з неї клинками
Останню слізеньку видавлюють і п'ють, —
Овва! дурні! того не знають, що дають
Таку принаду їй до стусанів частеньких,
До штовханя під бік, до кулаків тугеньких,
Що хоч в потилицю тоді їй і обух,
Хоч довбню в лоб, то все не випре з неї дух.
І довбня, я ж кажу, тогді їй так дошкулить,
Як вош за коміром або постіл замулить.
По сім-то, братику, і Добрість пізнають:
Клеймо їй — канчуки, імення їй — терпіння.
Хто їх не скоштував, не буде мать спасіння,
Того нехай поміж святими не кладуть!
Бо той, до котрого, знай, доля зуби скалить,
Трохи лиш на того не скинувся синка,
Що матінка пестить і по голівці гладить, —
Поки не візьметься пестунчик до замка!
Але всьому свій час і черга, Грицьку, буде!
Ми під богом, як бач, всі ходим, грішні люде:
До часу глек, — мовляв один розумний

лях, —

До часу, голубе, нам глечик носить воду;

І на його пошле зла доля ту невзгоду,
Що глек побачимо в череп'яних шматках!
До часу над слабим, хто дужчий, вередує,
До часу мужиків ледачий пан мордує, —
Колись до їх усіх смерть в гості примандрує,
Та, мов єхлейтар, їм в вікно заторохтить
І по-московській їм гукне: «В паход ітить!»
Не гляне, чи то їх кульками хата вшита,
Чи, може, дереном земляночка накрита, —
Всіх нас сира земля до себе прибере,
Але ледачий так, як добрий, не умре!
Як з Городищ чумак, пішовши в Крим за

сіллю,

В дорозі нидіє двадцятку вже неділю,
Обшарпавсь до рубця, в коломазь обліпивсь,
Та ба! та як другі — доценту не пропивсь,
Щодень, то неборак, знай, молитесь все богу,
Щоб швидше дівчину побачити, небогу,
І чулих воликів, знай, хльоста батогом,
Поки опиниться перед своїм двором, —
Так Добрість квапиться із світу в домовину,
Терпить нудьгу й біду, пропасницю й гостець,
І так попа він жде в останню годину,
Як на Великдень всі червоних ждуть яєць.
Але ти, Грицьку, більш, ніж я, учився в школі,
Далеко більш, ніж я, помазавсь ти письмом;
Ти й греків, ти й латин, ти знаєш всіх доволі,
Ти в церков хоч яку годився б бути дяком;

Ти краще Добрості обличчя наригуєш,
Бо й добрий сам еси, і добре всіх малюєш!
Послухай, Грицьку, лиш! чи це тобі втямки,
Як зійдуться, було, до тебе парубки,
А ти, було, й звелиш граматку їм читати,
А сам почнеш, було, псавтир перевертати, ³
Скрізь нишпорить — під тмою, мною, здом, ⁴
Під азом-ангелом або і в ярмолаї
Од палітурочки в часловці до другої,
І спинишся, було, аж на октоїхом,
Та й об якимсь, було, почнеш читать Сократі

5 —

Так гарно, що було аж сумно всидіть в хаті!
Нехай над ним сира земля пером лежить!

³ — А сам почнеш, було, псавтир перевертати... — Псавтир (псалтир), як і в наступних рядках Ярмолай (Ірмологій), Октоїх, Часловець (Часослов) — церковні богослужебні книги.

⁴ — Тма, мна, здо — назви складів із церковнослов'янської мови.

⁵ — Та й об якимсь, було, почнеш читать Сократі.. — Тут передається легенда про старогрецького філософа Сократа (469–399 до н. е.); засуджений політичними противниками до смертної кари, він випив отруту і вів далі розмову із своїми учнями.

Дивіться, хлопці, лиш, — казав ти нам, —
глядіть,

Як Добрість на світі живе і умирає,

Як, не злякавшись, кайдани надіває!

З якою радошою держить у руці мишак

І кухличок коли б, скривившись, випиває,

До бога рученьки невинні простягає!

Отак-то, братики, умер Сократ, отак!

Чого ви, дурники? — сказав він веселенько

Своїм заплаканим в хурдизі школярам. —

Чого голосите? Чкурніть лиш ви швиденько

Та дайте півня ви скулаповим попам!

Отак-то, братця, й ви, — казав ти, — хліб ви

їжте,

А правду, хоч яким панам вельможним, ріжте!

Не скрізь ледачі так, як грецькії пани,

Хоч скрізь на світі єсть ахвинські брехуни,

І єсть земля така правдива і заможна,

Де правду і панам сказати, як богу, можна.

Дивіться, — ти казав, — як вірний Довгоруку

Писульку царську рве із єдноральських рук ^б

^б — ...вірний Довгоруку писульку царську рве із єдноральських рук... — Тут мається на увазі анекдот про сенатора Якова Долгорукова (1659–1720), що не раз насмілювався заперечувати Петру I з приводу його помилкових рішень.

І на шматки її із серця роздирає!
Чи бач, як старшина із ляку умирає!
А Довгоруку сидить і усом не моргне!
«Ай, що ж ти наробив! — усі заверещали. —
Тепер же поминай, як Довгорука звали!»
А Довгоруку сказав: «Не бійтесь за мене!
Нехай лиш прийде сам Петро сюди Великий!
Я покажу, що й він, як всі ми, чоловіки,
Помилиться, згрішить, спіткнеться і впаде,
І ворог той йому, його хто не зведе».
Аж бач! Таки воно й на правду вийшло,
хлопці, —
Прибіг Петро, гукнув, затупав, загурчав,
Уже й був кинувсь бити, але як розпитав,
Аж Довгорукого погладив по головці,
І цмокнув в лисину та ще й перепрохав —
Та ще й на змирщини кіп з п'ять він грошей
дав.

17 вересня 1817 р.

Харків

ПАН ТА СОБАКА

(Казка)

На землю злізла ніч... Нігде ані шиширхне;
Хіба то декуди скрізь сон що-небудь пирхне,
Хоч в око стрель тобі, так темно надворі.
Уклався місяць спать, нема ані зорі,
І ледве, крадькома, яка маленька зірка
З-за хмари вигляне, неначе миш з засіка.
І небо, і земля — усе одпочива,
Все ніч під чорною запаскою хова.
Один Рябко, один, як палець, не дрімає,
Худобу панську, мов брат рідний, доглядає,
Бо дарма їсти хліб Рябко наш не любив
Їв за п'ятьох, але те їв, що заробив.
Рябко на панському дворі не спить всю нічку.
Коли б тобі на сміх було де видно свічку.
Або в селі де на опічку
Маячив каганець.
Всі сплять, хропуть,
А деякі сопуть,
Уже і панотець,
Прилізши із хрестин, до утрені попхався...
А наш Рябко, кажу, все спатки не вкладався.
Знай, неборак, ганя то в той, то в сей куток:
То зазирне в курник, то дейко до свинок,
Спита, чи всі таки живенькі поросятка,
Індики та качки, курчатка й гусенятка;
То звідтіль навпростець
Махає до овець,

До клуні, до стіжків, до стайні, до обори;
То знов надад чимдуж, — щоб часом москалі
(А їх тогді було до хріна на селі),
Щоб москалі, мовляв, не вбрались до комори.
Не спить Рябко, та все так гавка, скавучить,
Що сучий син, коли аж в ухах не лящить,
Все дума, як би то піддобриться під пана;
Не зна ж, що не мине Рябка обрадована!
Як гав, так гав, — поки свінуло надворі;
Тогді Рябко простягсь, захріп в своїй норі.
Чому ж Рябку не спать? чи знав він, що з ним
буде?

Заснув він смачно так, як сплять всі добрі
люде,

Що щиро стережуть добро своїх панів...

Як ось — трус, галас, крик!.. — весь двір
загомонів!

«Цу-цу, Рябко!.. на-на!.. сюди Рябка
кликніте!..»

«Ось-ось я, батечки!.. Чого ви там, скажіте?»

Стриба Рябко, вертить хвостом,

Неначе помелом,

І знай, дурненький, скалять зуби

Та лиже губи.

«Уже ж, бач, — дума він, — не дурне це в
дворі

Од самої тобі зорі

Всі панькаються коло мене.

Мабуть, сам пан звелів віддати Рябку печене
І, що осталося, варене,

За те, що, бач, Рябко всю Божу ніч не спав
Та гавкав на весь рот, злодіїв одганяв».

«Цу-цу, Рябко» — ще раз сказав один псяюха,
Та й хап Рябка за уха!

«Кладіть Рябка», — гукнув. А ж ось і пан
прибіг.

«Лупіть Рябка, — сказав, — чухрайте! ось
батіг!»

«За що?.. — спитав Рябко, а пан кричить:
«Чухрайте!»

«Ой! йой! йой! йой! А пан їм каже: «Не
вважайте!»

«Не буду, батечку!.. За що ж це честь така?..»

«Не слухай, — пан кричить, — лупіть, деріть
Рябка!..»

Деруть Рябка, мов пір'я,
На галас збіглась двірня.

«Що?.. як?.. за що?.. про що?.. — не знає ні
один.

«Пустіть!.. — кричить Рябко. — Не будь я
песький син,

Коли вже вдержу більш!..» Рябко наш хоч не
бреше,

Так що ж? Явтух Рябка, знай, все по жижках
чеше.

«Пустіть, швидчій, пустіть!..» — пан на весь

рот гукнув

Та й з хати сам умкнув.

«Пустіть, — гукнули всі. — Рябко вже
вдовольнився!..»

«Чим, люде добрі, так оце я провинився?..

За що ж глузуєте?.. — сказав наш неборак. —

За що знущаєтеся ви надо мною так?

За що?.. за що?..» — сказав та й попустив

пательки...

Пательки гірких сліз, узявшись за боки.

«За те, — сказав один Рябкові з наймитів, —

Щоб не колошкав ти вночі своїх панів;

За те... але... щось тут... ходім, Рябко, лиш з

хати,

Не дуже, бачу, рот тут можна роззявляти:

Ходім, братко, надвір». Пішли. «Се не

пусте, —

Сказав Явтух Рибку, — оце тебе за те

По жижках, бра Рябко, так гарно пошмагали,

Що пан із панею сю цілу ніч не спали».

«Чи винен я сьому?.. Чи ти, Явтух, здурів?»

«Гай, гай!.. — сказав Явтух. — Рябко! ти

знавіснів;

Ти винен, бра Рябко, що ніччю розбрехався;

Ти ж знав, що вчора наш у карти пан

програвся;

Ти ж знав:

Що хто програв,

Той чорта (не тепер на споминки!) здрімає,
Той батька рідного, розсердившись, програє;
Ти знав, кажу, Рябко, що пан не буде спати:
До чого ж гавкав ти? ... нащо ж було гарчати?
Нехай би гавкав сам, а ти б уклавсь тихенько,
Забравшись в ожеред, та й спав би там

гарненько.

Тепер ти бачиш сам, що мокрим він рядном
Напався на тебе — і, знай, верзе притьмом:
Що грошей вчора він проциндрив щось не

трохи,

Що паню через те всю ніч кусали блохи,
Що буцім вчора він грать в карти б не сідав,
Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв;
Що буцім ти, Рябко, так гавкав, як собака,
Що буцім по тобі походить ще й ломака;
Що, бачся, ти йому остив, надосолив,
І, бачся, він тебе за те й прохворостив.

А бач, Рябко, а бач!., не гавкай, не ганяйсь;

Ляж, хирний, та й мовчи і з паном не

рівняйсь!

Чого брехать? нехай наш пан здоровий буде:
Він сам і без собак сю панщину одбуде».

Послухав наш Рябко поради Явтуха.

«Нехай тяжка йому година та лиха, —

Сказав, — що за моє, як кажуть люди, жито

Та ще й мене і бито!

Коли моє невлад,

То я з своїм назад.

Чи баба з воза, — що ж? велика дуже вада!..

Кобилі легший віз, сьому кобила й рада»

Отак сердега наш Рябко поміркувавсь,

Та й спать на цілий день і цілу ніч попхавсь;

Заснув Рябко, захріп, аж ожеред трясеться.

Рябку й не сниться, не верзеться,

Що вже москалики в коморі й на дворі —

Скрізь нишпорять, мов тут вони й господарі,

Що вовк ягнят, а тхір курчаток убирає.

Аж тут і надворі туж-туж усе світає.

«Цу-цу, Рябко!.. — тут всі, повибігавши з

хат. —

Цу-цу, Рябко!.. на-на!..» — гукнули, як на

гвалт.

А наш Рябко тобі і усом не моргає,

Хоч чує, та мов спить і мов недочуває.

«Тепер-то, — дума він, — мій пан всю нічку

спав,

Бо не будив його Рябко і не брехав?

Тепер-то він мені свою покаже дяку,

Тепер уже не втре мені, як вчора, маку...

Нехай цуцукають... Мене сим не зведуть,

Поки самі сюди обід не принесуть;

Та ще й тогді, не бійсь, поскачуть коло мене,

Поки візьму я в рот хоч страву, хоч печене!»

«Цу-цу!.. — сказав іще Рябкові тут Явтух. —

Цу-цу!.. — задихавшись, мов з його перло

дух. —

Ходім, Рябко!..» — «Еге? Ходім!.. — Не дуже
квапся,

Сам принеси сюди...»- Іди ж хутчій, не
бався!..»

«Ба, не піду, Явтух!» — «Іди, бо кличе пан!..»
Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан.

«Чешіть Рябка!» — гукнув. Аж тут їх щось з
десяток

Вліпили з сотеньку київ Рябку в завдаток.

«Лупіть Рябка!» — кричить тут пан, як
навісний!

Рябко ж наш тільки вже що теплий та живий.

Разів із шість Рябка водою одливали

І стільки ж раз його, одливши, знов шмагали,

А потім перестали.

Рябко спитать хотів, але Рябків язик

Був в роті спутаний, неначе путом з лик,

І герготав щось, як на сідалі індик.

«Постій, — сказав Явтух Рябкові,- не
турбуйся,

Я правду всю скажу: ото, Рябку, шануйся,

Добра своїх панів, як ока, стережи,

Зарання спать не квапсь, в солому не біжи,

Злодіїв одганяй та гавкай на звірюку.

Не гавкав ти, Рябко! За те ж ми, бач, в науку,

Із ласки, з милості панів,

Вліпили сотеньок із п'ять тобі київ».

«Чорт би убив твого, Явтух, з панами батька,
І дядину, і дядька
За ласку їх!.. — сказав Рябко тут надріз. —
Нехай їм служить більш рябий в болоті біс!
Той дурень, хто дурним іде панам служити,
А більший дурень, хто їм дума угодити!
Годив Рябко їм, мов болячці й чиряку,
А що за те Рябку?
Сяку мать та таку!
А до того іще спороли батогами,
А за вислугу палюгами,
Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччю спить,
Все випада-таки Рябка притьмом побить.
Уже мені, бачу, чи то туди — високо,
Чи то сюди — глибоко:
Повернешся сюди — і тута гаряче,
Повернешся туди — і там-то боляче!
Хоч би я тісто вніс псяюсі із діжею,
То б він розтовк і ту над спиною моєю.
З ледачим все біда: хоч верть-круть, хоч
круть-верть,
Він найде все тобі хоч в черепочку смерть».

2 грудня 1818 р.

СУПЛІКА ДО ГРИЦЬКА К[ВІТК]И

Хто, кажуть, до кого, — ми до тебе, Грицько!
З суплікою прийшли: я, бач, та мій Рябко.
Не дай загинуть нам, не дай з нас кепковати;
А доки ж буде нас зле панство зневажати?
Пусти нас, батечку, до хати!
Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь,
Та з пантелику ти так, як другі, не збивсь:
Не звик ти голобель замість коня шмагати;
Не все ж під ніс Рябкам, мовляв ти, заглядати.
Пусти нас, батечку, до хати!
Хоч ти, Грицько, пошивсь з ріднею в москалі,
Та бач, — ніхто на вас не плаче на селі!
Ти знаєш, що на те собака, щоб брехати,
Що й сто не збудять їх тебе, як ляжеш спати.
Пусти нас, батечку, до хати!
Хоч ти не раз, Грицько, кислиці в пельку пхав,
Та твій Рябко од їх оскоми не чував:
Бо очі бачили, що треба купувати:
Нехай хоч вилізуть, а треба доїдати!
Пусти нас, батечку, до хати!
Пусти!.. Чи бач, як пан Рябка почаствовав?
Коли б йому язик родимець одібрав,
Щоб він замість Рябка довіку мав гарчати,
А наш Рябко щоб сів за його в карти грати!
Пусти нас, батечку, до хати!
Чи бач, що ледве вже він кульші волоче,

Що так з його юшить і пасьока тече!
Та тож-то так звелів всю шкуру скрізь
списати.

Що то тобі нема і курці де клювати!
Пусти нас, батечку, до хати!
Пусти! та й склич до нас тих навісних панів,
Що воду із своїх виварюють Рябків;
Звели їм струп Рябка довгенько полизати:
Адже ж то і над псом повинно ласку мати.
Пусти нас, батечку, до хати!
Супліку ж сю мою ти, Грицьку, сам читай,
Ледачому її паскудить не давай;
Бо як почне москаль по-своєму складати,
Та вот!.. та штьо? та как?., читавши

примовляти, —

Тоді хоч умикай із хати!..

5 грудня 1918 р.

[ДО О. КУРДЮМОВА]

Здоров був з празником, мій любий Олексію!

7

7 — Йдеться про день «преподобного Олексія», 17 березня

Сказав би вірш тобі, та, далебі, не вмію.
Нехай святиться твій, Олексо, сей деньок;
Пий за здоров'ячко горілку та медок.
Що вип'єш, то твоє. Пий поти, поки п'ється!
Ось бач, — мені і ллють, та ба! уже не
ллється!

Уже од знахорів я випив не одну...
Допивсь — що пес, коли й ногою вже дригну!
Я хочу в шинк — вони ж до якійсь шлють
аптеки.

Уже із ліжка я не раз чухрав навтеки;
Так що ж! Піймають, бра! простягнуть і
припруть,
Рознімуть зуби ще — і ліки в горло ллють.
Бодай не брататься, Олексо, з знахорами!
Пий лучче замість лік — горілку з парубками,
Щоб ти не знав, що то на світі є гостець,
Щоб був здоровий ти, як київський чернець,
Щоб до тебе ніщо лихеє не пристало,
Щоб нудненько тобі з похмілля не бувало,
Щоб не торкнулися до тебе чиряки,
Ні волос, ні лишай, ні струп, ні болячки,
Щоб ти ні соняшниць, ні кашлю не боявся,
І щоб ти з трясцею ніколи не стрічався.
Щоб ворог не ступив у тебе на поріг

І не судив тебе, із'ївши твій пиріг;
Щоб ти парубковав і добре налазився,
Та ще й щоб не старим з ким добрим
оженився.

Тим часом пий, поки горілки в плящі є.
Бо ж в світі, куди глянь, то все що-небудь п'є:
Земля п'є з неба дощ, а землю небо смочче;
Пшениця й блекота, — все пить на світі хоче;
Травиця і квітки холодну росу п'ють,
А бджоли із квіток медок солодкий ссуть;
Мужик горілку п'є,- та й пан же не гуляє,
Бо кров мужицьку він лежить да попиває.

17 березня 1819 р.
Харків

СОЛОПІЙ ТА ХІВРЯ, АБО ГОРОХ ПРИ ДОРОЗІ

*Vous voyez le grand gain, sans qu'il faille le dire
Que de ses ports de mer le roi tous les ans tire;
Or, l'avis, dont encore nul ne s'est avisé
Est qu'il faut de la France, — et c'est un coup aisé
En fameux ports de mer mettre toutes les côtes:
Ce serait pour monter a des sommes très hautes!*

(Казка)

Спромігся Солопій весною на горох,
Та й, сівши з Хіврею, собі міркують вдвох,
Чи то продать його, чи то його посіять:
«А що ж тут мірковать? Не полінуєсь

провіять, —

Озвалась Хівря тут, — в мішечки позсипай,
Та й сіяь на поле, під дощ, мерщій чухрай!»
«Воно-то, Хівре, бач, тут не за тим ідеться...
Але посіять так, як у людей ведеться!..

Нехай йому лихе!.. горох ласенька річ,
І дітвора за ним полізе хоч у піч!

Ти ж раеш сіяти горох на перелозі!..

Ей, Хівре!.. переліг лежить наш при дорозі:

Ей, обскубуть горох наш зеленцем, — побач!..

В лопатках обнесуть!.., тогді — хоч сядь та й
плач!»

8 — Ви бачите, які великі прибутки має щороку з своїх морських гаваней король; отже, моя думка, якої ще ніхто не висловлював, полягає в тому, щоб усі береги Франції (річ не трудна) перетворити на чудові гавані: це могло б дати великі гроші. (Мольєр, «Докучливі», акт III, сцена III).

«Якої вражої ти матері сумуєш?
Цур дурня! навісний! Чи ти ж того не чуєш,
Що як уродить бог, то дасть на долю всіх?
Чи це ж не глум тобі, не сором і не сміх?
Враг батька зна — чого безглуздому

жахаться!

Тадже ж, як кажуть то, коли вовків лякається,
То нічого ходить з сокирою і в ліс!..
Иди ж, кажу, та сій! Не мимри там під ніс!
Аби лиш, господи, на ниві нам вродило,
То буде й нам, і всім... чи чуєш ти, мурмило?
Не будь уїдливий, як бридка та оса,
І довше не спритайсь, бо вилаю, як пса!»
«Ей, Хівре, — Солопій сказав їй, — не

сварися,

Бо, далєбі, горох наш згине!.. схаменися!..
Ну, сількось!.. я пійду, посію, та не там,
А де-небудь в кутку, що й враг не найде сам».
«Не перебендюй-бо так довго, Солопію!
Бо я горох сама, де схочу, там посію;
Сама я й викошу, як треба, на покіс,
І ось тобі тогді я дулю дам під ніс!..
Але, мій голубе, прошу тебе по ласці:
Послухай часом тих, що ходять у запасці;
Плюнь, серце, на того, хто так тобі сказав,
Що буцім бог жінкам волосся довге дав
За те, що розум їм укоротив чимало;
То погань так верзла, школярство так брехало!

А я ж то й мужиків, — крути ти не верти, —
Не раз вже бачила таких дурних, як ти!
От так!.. питай людей, бо той, хто їх питає,
Мов старець без ціпка, по стежках не блукає.
Не раз ти за двома зайцями польовав.
Зате да ні одного, гонившись, не піймав;
Не раз ти жаловав ухналиків стареньких,
Зате ж ти стільки вже згубив підків

новеньких!

Отак ти і тепер горох запропастиш,
Коли б ти й сам пропав!» — «Чого ти там
гарчиш?»

Сказав наш Солопій та й, з серця, дейко з хаті
Запрігши гулих, він ну переліг орати!
Зорав, посіяв він горох, заволочив,
Аж тут і дрібний дощ ріллю його змочив.
Зійшов горох, піднявсь, підріс, зацвів

рясенько:

Хто йшов, той приглядавсь горохові
пильненько.

Тим часом вже почав вбиваться й в лопатки;
Аж [тут] прийшла черга і на самі стручки.
Хто йде, — горох скубне: гребець скубне у
жменю;

Іде косар і жнець — нагарбають в кишеню;
Прискочить дітвора — і в пелену смикне...
Зібрав наш Солопій горох, та, знай, клене
І, на чім світ стоїть, по-сороміцькій лає,

Усіх батьків з того він світа вивертає:
«Стонадцять би копиць з рогами вам чортів!
А, бісів народе!.. коли б ти околів!
Коли б ти кожним був стручечком подавився!
Щоб в пельці він тобі кілком був зупинився!
Коли б то тріснув був од його твій живіт,
Ніж мав оце мене так посадить на лід!
Щоб горошиночки в твоїх кишках бісовських
Так набубнявіли, як барабан московський!»
Багацько дечого співав тут Солопій,
Молився за весь рід хрещений і за свій,
І вже роззявив рот, щоб по кацапській лаять,
Та засоромився, і, часу щоб не згаять,
Гукав, і верещав, і пінивсь, і плювавсь,
Неначебто його і справді хто злякавсь!..
До Хіврі сікався, за макогін хапався
І не на жарт-таки, сердега, розгулявся;
То вп'ять по доброму ладу він їй казав:
«Бач, Хівре навісна, що наш горох пропав!
Бач, шкапо гаспидська, чого ти наробила!
Та ти ж мене навек оце запропастила!..
І ще смачненьке щось збиравсь сказати він

їй...

«Послухай, бовдуре, — сказала Хівря, — стій!
Уже, як бачу я, тебе не переперти:
Хто дурнем уродивсь, тому і дурнем вмерти!
Але, мовляв, іще б сюди й туди з дурним:
От горе та біда — з дурним, та ще й з лихим!